

بررسی تاثیر تکرار جرم بر تعیین مجازات در قوانین ایران

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۷/۱۷، تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۹/۲۶)

ابوطالب مرادی میرشکاری^۱

پژوهشگر. مشاور حقوقی. کارشناسی حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

فهیمة جمعه پور^۲

مدیرکل امور حقوقی و قراردادهای شهرداری بندرعباس. کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

چکیده

تکرار جرم در قوانین ایران به عنوان یکی از عوامل مشددهی مجازات در نظر گرفته شده است. به این معنا که اگر فردی پس از محکومیت کیفری، مجدداً مرتکب جرم شود، قانون گذار مجازات سنگین تری را برای وی تعیین می کند. این موضوع به منظور بازدارندگی و کاهش احتمال ارتکاب مجدد جرم در آینده است. در قانون مجازات اسلامی، تکرار جرم به طور خاص در ماده ۱۳۷ مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس این ماده، در صورتی که فردی به علت ارتکاب جرم عمدی به مجازات تعزیری محکوم شده و پس از آن مرتکب جرم عمدی دیگری شود، دادگاه موظف است مجازات وی را تشدید کند. همچنین، میزان تشدید مجازات بستگی به نوع و شدت جرم های ارتکابی دارد. این رویکرد قانون گذار، بر اهمیت پیشگیری از وقوع مجدد جرائم و اصلاح و بازپروری مجرمان تاکید دارد، در حالی که همزمان، جامعه را از خطرات ناشی از تکرار جرائم محافظت می کند.

واژگان کلیدی: تکرار جرم، عوامل مشدده، مجازات، سیاست های قضایی، قانون مجازات

^۱ نویسنده مسئول abootalebmoradi۱۲۴۴@gmail.com

^۲ Fahimehjomehpour۱@gmail.com

بخش اول: کلیات و تعریف اصطلاحات

• تعریف تکرار جرم

تکرار جرم به شرایطی اطلاق می‌شود که فردی پس از محکومیت به جرم قبلی، مجدداً مرتکب جرم جدیدی شود. در این حالت، فرد به دلیل سابقه کیفری خود، ممکن است با مجازات‌های شدیدتری روبرو شود. در بسیاری از نظام‌های حقوقی، تکرار جرم به عنوان یکی از عوامل مشدده‌ی مجازات در نظر گرفته می‌شود، به این معنا که دادگاه‌ها می‌توانند به دلیل تکرار جرم، مجازات سنگین‌تری را برای مجرم در نظر بگیرند.

تفاوت‌هایی بین قوانین مختلف وجود دارد؛ به عنوان مثال، برخی نظام‌های حقوقی تنها تکرار جرائم خاصی را مشمول این مقررات می‌دانند، در حالی که در برخی دیگر، هر نوع جرم جدیدی که پس از محکومیت قبلی انجام شود، می‌تواند موجب تشدید مجازات شود. در حقوق ایران نیز تکرار جرم از عواملی است که موجب تشدید مجازات می‌شود و در قانون مجازات اسلامی مورد توجه قرار گرفته است.

• انواع تکرار جرم

در حقوق کیفری ایران، تکرار جرم به دسته‌های مختلفی تقسیم می‌شود که هر یک از آن‌ها بر اساس نوع جرم ارتكابی، تعداد و شرایط وقوع جرم، و تاثیر آن‌ها بر مجازات متفاوت است. انواع تکرار جرم شامل موارد زیر است:

۱. تکرار ساده جرم:

در این نوع، فرد پس از ارتكاب و محکومیت به جرم قبلی، بدون در نظر گرفتن نوع جرم جدید، مجدداً مرتکب جرمی دیگر می‌شود. در این حالت، صرفاً به دلیل سابقه کیفری، مجازات وی در جرم جدید تشدید می‌شود.

۲. تکرار مشدد جرم:

این نوع تکرار زمانی اتفاق می‌افتد که فرد پس از محکومیت به جرم قبلی، مرتکب جرمی مشابه یا مرتبط با جرم قبلی شود. به عنوان مثال، اگر فردی پس از محکومیت به جرم

سرقت، مجدداً مرتکب سرقت شود، این نوع از تکرار جرم محقق می‌شود. در این حالت، قانون‌گذار شدت بیشتری در مجازات در نظر می‌گیرد.

۳. تکرار جرم در جرائم خاص:

در برخی قوانین، تکرار جرم تنها برای جرائم خاصی که قانون مشخص کرده است، مورد توجه قرار می‌گیرد. این نوع تکرار معمولاً شامل جرائم سنگین و خطرناک مانند قتل عمد، سرقت مسلحانه، تجاوز و جرائم مرتبط با مواد مخدر است. در این موارد، مجازات‌های بسیار سنگین‌تری نسبت به جرم اولیه در نظر گرفته می‌شود.

۴. تکرار جرم در محدوده زمانی معین:

در برخی قوانین، برای اینکه تکرار جرم محقق شود، لازم است جرم دوم در بازه زمانی مشخصی پس از جرم اول اتفاق بیفتد. برای مثال، اگر قانون مقرر کرده باشد که جرم دوم باید در فاصله زمانی کمتر از پنج سال پس از جرم اول انجام شود، تنها در این صورت می‌توان آن را تکرار جرم دانست و مجازات را تشدید کرد.

۵. تکرار جرم در مجازات‌های تعزیری:

بر اساس ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی، اگر فردی پس از محکومیت به مجازات تعزیری مرتکب جرم عمدی دیگری شود، مشمول تشدید مجازات می‌شود. این نوع تکرار جرم بیشتر در مورد جرائمی اعمال می‌شود که دارای مجازات‌های تعزیری هستند و به نوعی در اختیار قاضی برای تعیین میزان آن قرار دارند.

این تقسیم‌بندی‌ها نشان‌دهنده پیچیدگی و تنوع شرایطی است که می‌تواند به تشدید مجازات در تکرار جرم منجر شود. هدف از این تقسیم‌بندی‌ها، فراهم کردن زمینه‌ای برای مقابله مؤثرتر با مجرمان حرفه‌ای و پیشگیری از ارتکاب مجدد جرم است.

بخش دوم: مفهوم و اصول کلی تکرار جرم در قوانین ایران

مفهوم و اصول کلی تکرار جرم در قانون ایران به چگونگی برخورد با مجرمانی که پس از محکومیت به جرم قبلی، مرتکب جرم جدیدی می‌شوند، اشاره دارد. این مفهوم بر پایه

اصولی استوار است که در قانون مجازات اسلامی و سایر قوانین کیفری ایران تعریف شده‌اند. در ادامه، به بررسی این مفهوم و اصول کلی می‌پردازیم:

۱. مفهوم تکرار جرم

تکرار جرم به وضعیتی گفته می‌شود که فردی پس از اینکه به دلیل ارتکاب یک جرم محکوم شده است، مجدداً مرتکب جرم دیگری می‌شود. در این شرایط، قانون‌گذار برای جرم دوم یا جرائم بعدی، مجازاتی شدیدتر از جرم اول در نظر می‌گیرد. هدف از این تشدید مجازات، جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم و تأدیب مجرم است.

۲. اصول کلی تکرار جرم:

الف. تشدید مجازات

یکی از اصول مهم در تکرار جرم، تشدید مجازات است. قانون‌گذار بر این باور است که فردی که یکبار مرتکب جرم شده و مجازات را تجربه کرده است، باید از تکرار جرم اجتناب کند. در صورتی که مجدداً مرتکب جرم شود، نشان‌دهنده عدم اصلاح و بازدارندگی مجازات اولیه است؛ لذا مجازات شدیدتری برای وی در نظر گرفته می‌شود. این اصل در ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی تصریح شده است.

ب. ضرورت صدور حکم قطعی

برای اعمال قاعده تکرار جرم، لازم است که حکم قبلی قطعی و لازم‌الاجرا باشد. به عبارتی، تکرار جرم زمانی محقق می‌شود که فرد به دلیل جرم قبلی محکوم شده و این حکم به مرحله قطعیت رسیده باشد. در غیر این صورت، ارتکاب جرم جدید نمی‌تواند به عنوان تکرار جرم تلقی شود.

ج. تفکیک جرائم عمدی و غیرعمدی

در حقوق ایران، تکرار جرم معمولاً برای جرائم عمدی مطرح است. این بدین معناست که اگر فردی به دلیل جرم عمدی محکوم شده باشد و مجدداً مرتکب جرم دیگری شود، تکرار جرم محقق می‌شود. اما اگر جرم جدید غیرعمدی باشد، معمولاً مشمول قاعده تکرار

جرم نخواهد شد.

د. تأثیر نوع و ماهیت جرم

نوع و ماهیت جرم‌های ارتكابی نیز در تعیین میزان تشدید مجازات در تکرار جرم نقش دارد. برخی جرائم، به دلیل شدت و خطری که برای جامعه دارند، در صورت تکرار با مجازات‌های سنگین‌تری روبرو می‌شوند. این مسئله به‌ویژه در جرائم خاصی مانند جرائم علیه امنیت، تجاوز، و جرائم مرتبط با مواد مخدر مشهود است.

هـ. هدف از تشدید مجازات

تشدید مجازات در تکرار جرم با اهدافی مانند بازدارندگی، اصلاح مجرم، و حفظ امنیت جامعه توجیه می‌شود. این اصل بر پایه این فرض استوار است که مجازات اولیه نتوانسته است در اصلاح رفتار مجرم مؤثر واقع شود و به همین دلیل، مجازات شدیدتری برای جلوگیری از ارتكاب مجدد جرم ضروری است.

موارد استثناء و خاص

در برخی موارد خاص، ممکن است قاعده تکرار جرم اعمال نشود یا با شرایط متفاوتی اجرا شود. به‌عنوان مثال، در مورد مجرمانی که به دلیل ارتكاب جرائم غیرعمدی یا جرائمی با مجازات‌های سبک محکوم شده‌اند، اعمال قاعده تکرار جرم ممکن است متفاوت باشد. مفهوم و اصول کلی تکرار جرم در قانون ایران، بر اساس تشدید مجازات برای کسانی است که پس از محکومیت به جرم قبلی، دوباره مرتکب جرم می‌شوند. این اصول با هدف افزایش بازدارندگی و جلوگیری از ارتكاب مجدد جرم تدوین شده‌اند و در راستای حفظ امنیت عمومی و اصلاح مجرمان عمل می‌کنند.

بخش سوم: فلسفه تکرار جرم در تعیین مجازات

فلسفه تکرار جرم در تعیین مجازات یکی از موضوعات مهم در حقوق کیفری است که به دلایل اجتماعی، روان‌شناختی و اخلاقی متکی است. این فلسفه عمدتاً به دنبال جلوگیری از بازگشت مجرمان به ارتكاب جرم و افزایش امنیت عمومی جامعه است. در ادامه، به برخی از

جنبه‌های مهم فلسفه تکرار جرم در تعیین مجازات اشاره می‌کنم:

۱. پیشگیری عمومی و پیشگیری خصوصی

پیشگیری عمومی: یکی از اهداف اصلی تعیین مجازات‌های سنگین‌تر برای مجرمانی که دوباره مرتکب جرم می‌شوند، ترساندن سایر اعضای جامعه از ارتکاب جرم است. تشدید مجازات در موارد تکرار جرم به عنوان هشدار عمومی عمل می‌کند که نشان دهد قانون و جامعه برای مجرمان تکراری تحمل کمتری دارند و سخت‌گیرانه‌تر عمل خواهند کرد. پیشگیری خصوصی: در این دیدگاه، مجازات تشدید شده برای فرد مجرم خاص به منظور جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم اعمال می‌شود. با این اقدام، قانون به مجرم هشدار می‌دهد که رفتار غیرقانونی او در صورت تکرار، عواقب شدیدتری خواهد داشت.

۲. تشدید مجازات و بازدارندگی

تشدید مجازات برای تکرار جرم، نه تنها به هدف اصلاح و بازپروری مجرم اشاره دارد، بلکه به هدف بازدارندگی نیز توجه دارد. وقتی فردی یکبار محکوم به مجازات شده اما دوباره مرتکب جرم می‌شود، نشانه‌ای است از ناکافی بودن مجازات پیشین. بنابراین، برای تقویت بازدارندگی و جلوگیری از تکرار بیشتر جرم، مجازات شدیدتری در نظر گرفته می‌شود.

۳. تئوری تنبیه و عدالت

نظریه عدالت کیفری: بر این اساس که عدالت مستلزم این است که فردی که دوباره مرتکب جرم می‌شود، باید مجازات سنگین‌تری دریافت کند. تکرار جرم نشانه‌ای است از عدم اصلاح مجرم و نشان می‌دهد که او همچنان تهدیدی برای جامعه است. از این رو، عدالت ایجاب می‌کند که به دلیل عدم پذیرش مسئولیت از سوی فرد، مجازاتی سنگین‌تر بر او اعمال شود.

نظریه تنبیه: بر اساس این نظریه، فردی که چند بار مرتکب جرم می‌شود، به عنوان کسی که مکرراً قوانین جامعه را نقض کرده است، باید با مجازات سنگین‌تری مواجه شود. در واقع، هر بار ارتکاب جرم جدید نشان‌دهنده مقاومت فرد در برابر اصلاح است و جامعه باید با تشدید

مجازات به این مقاومت پاسخ دهد.

۴. اصلاح و بازپروری

در حالی که تشدید مجازات در تکرار جرم به عنوان یک راهکار تنبیهی و بازدارنده مطرح می شود، بسیاری از حقوقدانان بر این باورند که تشدید مجازات در این موارد می تواند به اصلاح و بازپروری مجرم نیز کمک کند. تشدید مجازات این پیام را به مجرم منتقل می کند که جامعه نمی تواند تکرار جرم را بپذیرد و او نیازمند تغییر است. با این حال، برخی معتقدند که مجازات های سنگین تر ممکن است فرصت های بازپروری را محدود کند.

۵. فلسفه حمایت از جامعه

از منظر حمایت از جامعه، تشدید مجازات برای مجرمان تکراری به منظور کاهش خطراتی که این افراد برای عموم مردم ایجاد می کنند، توجیه می شود. این دیدگاه بر اساس این اصل استوار است که مجرمان تکراری احتمال بیشتری دارند که دوباره جرم مرتکب شوند و جامعه باید از تهدیدهای آنها محافظت شود. تشدید مجازات می تواند به کاهش وقوع جرایم در جامعه منجر شود و به حفظ نظم و امنیت عمومی کمک کند.

۶. نظریه فرصت های دوباره

یکی از مباحث فلسفی مهم در تعیین مجازات برای تکرار جرم این است که تا چه میزان باید به فرد فرصت های دوباره برای اصلاح و تغییر داده شود. بر اساس برخی از نظریات، افراد به طور طبیعی مستحق فرصتی برای جبران و اصلاح اشتباهات خود هستند، اما با تکرار جرم، میزان تحمل و فرصت دهی جامعه به این افراد کاهش می یابد.

۷. تناسب جرم و مجازات

در فلسفه حقوق کیفری، یکی از اصول اساسی این است که مجازات باید با شدت جرم متناسب باشد. با این حال، در موارد تکرار جرم، بسیاری از سیستم های حقوقی این تناسب را تغییر داده و مجازات را افزایش می دهند. دلیل این تغییر، عدم اصلاح مجرم و خطر بالاتر ارتکاب مجدد جرم است. این امر به معنای آن است که هرچه فرد بیشتر مرتکب جرم شود،

مجازات‌های سنگین‌تری به او تعلق می‌گیرد، حتی اگر جرم‌های بعدی از نظر شدت کمتر باشند.

۸. مقایسه با سایر نظام‌های حقوقی

رویکرد نظام‌های دیگر: بسیاری از نظام‌های حقوقی جهان، از جمله نظام‌های حقوقی اروپایی و آمریکایی، نیز بر اساس فلسفه تکرار جرم، مجازات‌ها را در صورت ارتکاب مجدد جرم تشدید می‌کنند. در این نظام‌ها، مجرمان تکراری معمولاً با مجازات‌های سنگین‌تری مواجه می‌شوند، به‌ویژه اگر جرم‌های خشونت‌آمیز یا سنگین‌تری مرتکب شده باشند. فلسفه تکرار جرم در تعیین مجازات بر پایه اصول متعددی از جمله پیشگیری از جرم، عدالت کیفری، تنبیه و حمایت از جامعه بنا شده است. در این زمینه، هدف اصلی آن است که با مجازات‌های سنگین‌تر، مجرمان تکراری را از ارتکاب مجدد جرم بازدارند و امنیت عمومی را تقویت کنند.

بخش چهارم: تاریخچه تکرار جرم در قوانین ایران

تکرار جرم به‌عنوان یک مفهوم قانونی در تاریخچه حقوق کیفری ایران جایگاه ویژه‌ای دارد و در طول زمان، با تغییرات و تحولات مختلفی روبرو بوده است. این مفهوم در قوانین ایران، از دوره‌های اولیه تا زمان حاضر، با تطورات متعددی همراه بوده است که در ادامه به مرور این تاریخچه پرداخته می‌شود:

۱. دوره پیش از مشروطه

در دوران پیش از مشروطه، حقوق کیفری ایران عمدتاً مبتنی بر فقه اسلامی و احکام شرعی بود. در آن زمان، تکرار جرم به‌صورت خاص و مدون در قوانین وجود نداشت، اما فقه اسلامی به تکرار جرم به‌عنوان یک عامل مؤثر در تشدید مجازات توجه داشت. به‌ویژه در مورد برخی جرائم حدودی، تکرار جرم می‌توانست منجر به تشدید مجازات، حتی تا حد اجرای حکم اعدام شود.

۲. دوره مشروطه و پس از آن

با آغاز دوره مشروطه و تدوین قوانین مدون، مفهوم تکرار جرم به تدریج وارد قوانین ایران شد. اولین قانون جزایی مدون ایران، قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ بود که به عنوان نخستین سند قانونی مدرن در حوزه حقوق کیفری ایران شناخته می شود. در این قانون، تکرار جرم به عنوان یکی از عوامل مشدده مجازات مطرح شد.

در ماده ۲۵ قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴، تکرار جرم مورد توجه قرار گرفت و برای آن مجازات های سنگین تری در نظر گرفته شد. این قانون، افراد را پس از ارتکاب جرم و محکومیت به آن، در صورت ارتکاب مجدد جرم، مستحق مجازات شدیدتری می دانست. این دوره، نقطه آغاز ورود مفهوم مدرن تکرار جرم به نظام حقوقی ایران بود.

۳. تغییرات در قانون مجازات اسلامی

با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و تغییرات بنیادین در نظام حقوقی ایران، قوانین کیفری نیز دچار تحول شدند. قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ جای خود را به قانون مجازات اسلامی داد که بر اساس فقه اسلامی تدوین شده بود.

در قانون مجازات اسلامی ۱۳۶۱، تکرار جرم به عنوان یکی از عوامل مشدده مجازات همچنان مطرح بود و این قانون به صورت دقیق تر به بررسی شرایط و موارد تکرار جرم پرداخت. در ماده ۴۸ این قانون، تکرار جرم به طور صریح مطرح شد و برای مجرمانی که پس از محکومیت به جرم قبلی مرتکب جرم جدیدی می شدند، مجازات شدیدتری در نظر گرفته شد.

۴. تحولات اخیر

در سال ۱۳۹۲، قانون مجازات اسلامی جدیدی تصویب شد که هنوز هم در حال اجراست. این قانون نیز به طور کامل تکرار جرم را مورد توجه قرار داده است. ماده ۱۳۷ این قانون، یکی از مواد مهمی است که به تکرار جرم پرداخته و شرایط و نحوه تشدید مجازات را مشخص کرده است.

در این قانون، تأکید بیشتری بر تفکیک جرائم عمدی و غیرعمدی و همچنین نوع جرم ارتكابی شده است. همچنین، قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، شرایط زمانی خاصی را برای محقق شدن تکرار جرم در نظر گرفته و به برخی استثنائات و موارد خاص نیز پرداخته است.

۵. نگاه به آینده:

با توجه به تغییرات اجتماعی و نیازهای روزافزون جامعه، ممکن است قوانین مربوط به تکرار جرم در آینده نیز دچار تغییرات و اصلاحاتی شود. این امر به منظور پاسخگویی بهتر به مسائل مرتبط با جرم و مجرمیت در جامعه و همچنین افزایش کارآمدی نظام کیفری ایران صورت می‌گیرد.

تکرار جرم به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در حقوق کیفری ایران، در طول تاریخچه قانونی کشور از دوران فقهی تا دوران مدرن و معاصر، دچار تحول و تغییرات متعددی شده است. این مفهوم، همواره به‌عنوان ابزاری برای تشدید مجازات و بازدارندگی از ارتكاب مجدد جرم در قوانین ایران مورد توجه قرار گرفته است و نقش مهمی در حفظ امنیت عمومی و اصلاح مجرمان داشته است.

بخش پنجم: مبانی فقهی مربوط به تکرار جرم

مبانی فقهی مربوط به تکرار جرم در فقه اسلامی، بر اصول و قواعدی استوار است که نشان‌دهنده اهمیت پیشگیری از ارتكاب مجدد جرم و تلاش برای اصلاح و بازدارندگی مجرمین است. در فقه اسلامی، تکرار جرم از جنبه‌های مختلفی مورد بحث قرار گرفته است و این مباحث به‌طور مستقیم بر تدوین قوانین کیفری در نظام‌های حقوقی اسلامی، از جمله ایران، تأثیر گذاشته‌اند. در ادامه، به بررسی این مبانی فقهی پرداخته می‌شود:

۱. قاعده "تأدیب" و "تعزیر"

یکی از مبانی فقهی مهم در بحث تکرار جرم، قاعده "تأدیب" و "تعزیر" است. تعزیر به مجازاتی اطلاق می‌شود که میزان و نوع آن به اختیار حاکم شرع یا قاضی است و برای جرائمی اعمال می‌شود که در شرع، حد مشخصی برای آن‌ها تعیین نشده است.

در مواردی که فردی پس از ارتکاب جرم و اجرای تعزیر، دوباره مرتکب جرم می‌شود، فقه اسلامی اجازه می‌دهد که مجازات شدیدتری برای وی در نظر گرفته شود. این تشدید مجازات در قالب تعزیر، به منظور تأدیب مجرم و جلوگیری از تکرار جرم در آینده انجام می‌شود. لذا، در فقه اسلامی، تکرار جرم می‌تواند منجر به تشدید تعزیرات شود.

۲. قاعده "سد ذرایع"

قاعده "سد ذرایع" یکی از اصول فقهی است که به معنای مسدود کردن راه‌هایی است که ممکن است به فساد یا گناه منجر شوند. بر اساس این قاعده، در مواردی که احتمال تکرار جرم وجود دارد و ادامه‌ی رفتار مجرمانه می‌تواند به فساد بیشتر در جامعه منجر شود، می‌توان مجازات را تشدید کرد تا از وقوع مجدد جرم جلوگیری شود.

این قاعده می‌تواند مبنایی برای تشدید مجازات در صورت تکرار جرم باشد، زیرا تکرار جرم نشان‌دهنده این است که مجازات قبلی کافی نبوده و باید اقدامات جدی‌تری برای پیشگیری از فساد و گناه در جامعه انجام شود.

۳. قاعده "الحد لا یعاد"

این قاعده به این معناست که اگر فردی برای یک جرم خاص مجازات حد را دریافت کرده باشد و سپس دوباره مرتکب همان جرم شود، مجدداً حد برای او جاری نخواهد شد. با این حال، در فقه اسلامی برای تکرار برخی از جرائم خاص، حتی بعد از اجرای حد، مجازات‌های سنگین‌تری مانند اعدام یا قصاص در نظر گرفته می‌شود.

به عنوان مثال، در مورد تکرار جرم سرقت، اگر مجرم پس از چندین بار تکرار سرقت و اجرای حد، همچنان به این رفتار ادامه دهد، می‌تواند مشمول مجازات اعدام شود. این قاعده نشان‌دهنده شدت برخورد با تکرار برخی از جرائم سنگین در فقه اسلامی است.

۴. قاعده "اصلاح و توبه"

یکی دیگر از مبانی فقهی در تکرار جرم، تأکید بر اصلاح مجرم و فرصت دادن به وی برای توبه است. در فقه اسلامی، اصلاح و توبه به عنوان یکی از اهداف مجازات‌ها در نظر گرفته

می‌شود. اگر فردی پس از محکومیت به جرم، توبه کند و از رفتار خود پشیمان شود، ممکن است از تخفیف یا عفو برخوردار شود.

اما در مواردی که فرد پس از محکومیت و اجرای مجازات، بدون نشانه‌ای از توبه و اصلاح، مجدداً مرتکب جرم می‌شود، نشان‌دهنده عدم اصلاح وی است و در نتیجه، مجازات او تشدید خواهد شد. این اصل در راستای حمایت از جامعه و حفظ نظم عمومی است.

۵. قاعده "الضرورات تبیح المحظورات"

این قاعده بیان می‌کند که در شرایط اضطراری، برخی اعمال که به‌طور عادی ممنوع هستند، می‌توانند مجاز باشند. در بحث تکرار جرم، اگر فرد در شرایط خاصی قرار گیرد که ارتکاب جرم برای او ضرورت یابد، ممکن است تخفیف در مجازات در نظر گرفته شود. اما اگر فرد در شرایط عادی و بدون هیچ ضرورت خاصی، مجدداً مرتکب جرم شود، نشان‌دهنده سرپیچی و اصرار او بر جرم است که می‌تواند منجر به تشدید مجازات شود.

مبانی فقهی مربوط به تکرار جرم در فقه اسلامی، بر اساس اصولی همچون تأدیب، سد ذرایع، اصلاح و توبه، و قاعده "الحد لا یعاد" شکل گرفته است. این اصول، نشان‌دهنده نگاه جامع فقه اسلامی به مسئله تکرار جرم و تلاش برای جلوگیری از آن، از طریق تشدید مجازات‌ها و تأدیب مجرمان است. این مبانی فقهی تأثیر عمیقی بر قوانین کیفری در جوامع اسلامی، از جمله ایران، داشته و همچنان یکی از مبانی مهم در تعیین سیاست‌های کیفری در این کشورها محسوب می‌شوند.

بخش ششم: مبانی قانونی تکرار جرم در قوانین ایران

مبانی قانونی تکرار جرم در قوانین ایران بر پایه اصول و مقرراتی استوار است که در قوانین مختلف کیفری کشور به‌ویژه قانون مجازات اسلامی تدوین شده‌اند. این مبانی به نحوی طراحی شده‌اند که با هدف اصلاح مجرم، بازدارندگی و حفظ نظم عمومی، مجازات شدیدتری را برای افرادی که پس از محکومیت به جرم قبلی، مجدداً مرتکب جرم می‌شوند، در نظر بگیرند. در ادامه به بررسی این مبانی قانونی می‌پردازیم:

۱. ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی:

ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، به‌طور صریح به موضوع تکرار جرم پرداخته است. بر اساس این ماده:

- اگر فردی به علت ارتکاب جرم عمدی به مجازات تعزیری محکوم شده و پس از آن مرتکب جرم عمدی دیگری شود، دادگاه موظف است مجازات وی را تشدید کند.
- این ماده به تشدید مجازات در صورت ارتکاب جرائم عمدی اشاره دارد و نشان‌دهنده توجه قانون‌گذار به لزوم برخورد قاطعانه با مجرمانی است که پس از محکومیت به جرم قبلی، از انجام جرم جدید خودداری نکرده‌اند.

۲. ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی:

ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی نیز به تکرار جرم مربوط می‌شود و بیان می‌کند:
- اگر کسی که به علت ارتکاب جرم عمدی به مجازات تعزیری محکوم شده، پس از اجرای حکم یا شمول مرور زمان، مجدداً مرتکب همان جرم یا جرمی مشابه شود، دادگاه می‌تواند به تشدید مجازات وی بپردازد.
- این ماده تأکید بر تشدید مجازات در جرائم مشابه دارد، که نشان‌دهنده سیاست کیفری قانون‌گذار در جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم است.

۳. ماده ۱۳۹ قانون مجازات اسلامی:

در ماده ۱۳۹ قانون مجازات اسلامی، به مسئله‌ی تکرار جرم در جرائم تعزیری پرداخته شده است. این ماده بیان می‌کند:
- اگر فردی به دلیل ارتکاب جرائم تعزیری محکوم شده و پس از اجرای حکم یا شمول مرور زمان، مرتکب جرم تعزیری جدیدی شود که نوع آن متفاوت با جرم قبلی باشد، دادگاه می‌تواند مجازات او را تشدید کند.
- این ماده به تشدید مجازات در صورت تکرار جرائم تعزیری متفاوت اشاره دارد، که هدف آن جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم توسط فرد مجرم است.

۴. ماده ۴۵ قانون مجازات اسلامی:

در ماده ۴۵ قانون مجازات اسلامی، مفهوم "تعدد جرم" به عنوان یکی از مبانی تکرار جرم مطرح شده است:

- بر اساس این ماده، اگر فردی در زمان اجرای مجازات یا پس از آن، مرتکب جرائم دیگری شود که هنوز حکم نهایی برای آن‌ها صادر نشده باشد، به عنوان تعدد جرم شناخته شده و مجازات وی تشدید خواهد شد.

- این ماده نیز در راستای مقابله با رفتارهای مجرمانه متعدد و تکراری تدوین شده و مجازات شدیدتری برای آن‌ها در نظر گرفته است.

۵. قانون مبارزه با مواد مخدر:

در قوانین خاص مانند قانون مبارزه با مواد مخدر، تکرار جرم به صورت خاصی مورد توجه قرار گرفته است. برای مثال:

- در این قانون، اگر فردی پس از محکومیت به جرائم مرتبط با مواد مخدر، مجدداً مرتکب جرمی مشابه شود، مجازات‌های سنگین‌تری، از جمله حبس طولانی‌مدت و حتی اعدام، برای وی در نظر گرفته می‌شود.

۶. قانون مجازات اسلامی قبل از انقلاب:

در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ نیز به مسئله تکرار جرم اشاره شده بود. ماده ۲۵ این قانون تکرار جرم را مورد توجه قرار داده و مجازات سنگین‌تری را برای افرادی که مجدداً مرتکب جرم می‌شدند، در نظر گرفته بود. با این حال، این قانون پس از انقلاب اسلامی جای خود را به قانون مجازات اسلامی داد.

۷. قانون آیین دادرسی کیفری

قانون آیین دادرسی کیفری نیز در مواردی به تکرار جرم و نحوه رسیدگی به آن اشاره کرده است. این قانون به دادگاه‌ها اجازه می‌دهد تا در صورت تکرار جرم، با دقت بیشتری به موضوع رسیدگی کرده و مجازات متناسبی را تعیین کنند. مبانی قانونی تکرار جرم در

قوانین ایران، بر اصولی استوار است که هدف آن‌ها جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم، اصلاح مجرمان، و حفظ نظم عمومی است. این مبانی به صورت مشخص در قانون مجازات اسلامی و برخی قوانین خاص مانند قانون مبارزه با مواد مخدر تدوین شده‌اند و به دادگاه‌ها امکان تشدید مجازات در صورت تکرار جرم را می‌دهند. از این رو، تکرار جرم به عنوان یکی از عوامل مشدده مجازات، نقش مهمی در سیاست‌های کیفری ایران ایفا می‌کند.

بخش هفتم: نقاط قوت و اثر گذار قانون تشدید مجازات

قانون تشدید مجازات در ایران با هدف مقابله با جرم و کاهش نرخ تکرار جرم تدوین شده و در تلاش است تا از طریق افزایش بازدارندگی، امنیت عمومی را تضمین کند. این قانون دارای نقاط قوت و اثرگذاری مهمی است که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود:

۱. افزایش بازدارندگی:

یکی از مهم‌ترین نقاط قوت قانون تشدید مجازات، افزایش بازدارندگی است. وقتی که مجرمین بدانند در صورت تکرار جرم با مجازات‌های سنگین‌تری روبرو خواهند شد، احتمال ارتکاب مجدد جرم کاهش می‌یابد. این بازدارندگی نه تنها در سطح فردی بلکه در سطح اجتماعی نیز موثر است و می‌تواند به کاهش نرخ جرم در جامعه منجر شود.

۲. حفظ نظم و امنیت عمومی:

تشدید مجازات برای افرادی که مرتکب جرائم متعدد می‌شوند، به حفظ نظم و امنیت عمومی کمک می‌کند. با اعمال مجازات‌های سنگین‌تر بر کسانی که سابقه تکرار جرم دارند، جامعه احساس امنیت بیشتری می‌کند و اعتماد به دستگاه قضایی افزایش می‌یابد.

۳. تأکید بر اصلاح مجرم:

یکی از اهداف تشدید مجازات، اصلاح مجرمین است. وقتی که فرد مجرم بداند که در صورت تکرار جرم، با مجازات شدیدتری روبرو خواهد شد، این امر می‌تواند به عنوان یک عامل هشداردهنده عمل کند و او را به سمت اصلاح و تغییر رفتار سوق دهد. به این ترتیب، قانون تشدید مجازات به طور غیرمستقیم به اصلاح و بازپروری مجرم کمک می‌کند.

۴. تقویت عدالت کیفری:

قانون تشدید مجازات باعث می‌شود که عدالت در جامعه به‌طور مؤثرتری اجرا شود. این قانون به قاضیان اجازه می‌دهد تا در مواجهه با مجرمین سابقه‌دار و افرادی که چندین بار مرتکب جرم شده‌اند، تصمیمات قاطعانه‌تری بگیرند. این امر نشان‌دهنده تلاش نظام قضایی برای اجرای عدالت به‌شکل منصفانه و مؤثر است.

۵. ایجاد انگیزه برای ترک جرم:

مجرمان وقتی می‌بینند که با تکرار جرم مجازات آن‌ها افزایش خواهد یافت، ممکن است به ترک رفتارهای مجرمانه فکر کنند. قانون تشدید مجازات به عنوان یک انگیزه قوی برای ترک جرم عمل می‌کند و به افراد نشان می‌دهد که ادامه دادن به مسیر جرم، پیامدهای سنگینی دارد.

۶. پاسخ قاطع به جرائم خاص:

در برخی موارد، جرائم خاصی مانند جرائم مرتبط با مواد مخدر، جرائم علیه امنیت ملی، یا جرائم جنسی با تشدید مجازات مواجه می‌شوند. این رویکرد قاطعانه به کاهش این نوع جرائم و ایجاد بازدارندگی در سطح بالاتر کمک می‌کند. تشدید مجازات در این موارد نشان‌دهنده اهمیت امنیت و سلامت عمومی در جامعه است.

۷. حمایت از قربانیان جرم:

با تشدید مجازات برای مجرمینی که مرتکب جرائم مکرر می‌شوند، قانون به‌طور ضمنی از حقوق و منافع قربانیان جرم حمایت می‌کند. قربانیان می‌دانند که عدالت به‌شکل جدی‌تری اجرا خواهد شد و این موضوع می‌تواند به کاهش احساس بی‌عدالتی در بین قربانیان منجر شود.

۸. هماهنگی با مبانی فقهی و قانونی:

قانون تشدید مجازات در ایران با اصول و مبانی فقهی و قانونی هماهنگ است. این هماهنگی باعث می‌شود که این قانون در ساختار حقوقی کشور جایگاه محکمی داشته باشد

و در برخورد با مسائل پیچیده حقوقی مؤثر عمل کند.

قانون تشدید مجازات در ایران، از نقاط قوت و اثرگذاری متعددی برخوردار است که به افزایش بازدارندگی، حفظ امنیت عمومی، و تقویت عدالت کیفری کمک می‌کند. این قانون با تأکید بر اصلاح مجرم و حمایت از قربانیان جرم، نه تنها به کاهش نرخ تکرار جرم در جامعه کمک می‌کند بلکه در ایجاد یک سیستم قضایی عادلانه و کارآمد نیز نقش مهمی ایفا می‌کند.

بخش هشتم: نقاط ضعف قانون تشدید مجازات

قانون تشدید مجازات در ایران با وجود نقاط قوت و اثرات مثبتش، دارای نقاط ضعف و چالش‌هایی نیز است که می‌تواند اجرای عدالت را تحت تأثیر قرار دهد. در ادامه به برخی از این نقاط ضعف اشاره می‌شود:

۱. احتمال نقض حقوق بشر:

تشدید مجازات ممکن است به‌ویژه در مواردی که منجر به مجازات‌های شدید مانند حبس‌های طولانی‌مدت یا اعدام می‌شود، به نقض حقوق بشر منجر شود. این امر به‌ویژه در مورد مجرمینی که در شرایط خاصی مانند فقر، اعتیاد یا اختلالات روانی قرار دارند، ممکن است منجر به مجازات‌هایی شود که با کرامت انسانی سازگار نیست.

۲. عدم توجه به اصلاح مجرم:

یکی از انتقادات مهم به قانون تشدید مجازات این است که تمرکز بیشتری بر تنبیه و بازدارندگی دارد تا اصلاح و بازپروری مجرم. این رویکرد ممکن است فرصت‌های اصلاح و تغییر رفتار را برای مجرمین کاهش دهد و آن‌ها را به حاشیه رانده و به جامعه بازنگرداند. مجازات‌های شدیدتر ممکن است باعث تشدید احساس ناعدالتی و انزوا در بین مجرمین شود.

۳. افزایش جمعیت زندانیان:

اجرای گسترده قانون تشدید مجازات می‌تواند منجر به افزایش جمعیت زندانیان شود،

به‌ویژه در مواردی که حبس‌های طولانی‌مدت به عنوان مجازات اعمال می‌شود. این امر می‌تواند فشار زیادی بر نظام زندان‌ها وارد کند و منجر به مشکلاتی مانند ازدحام بیش از حد، کمبود منابع و کاهش کیفیت اصلاح و تربیت زندانیان شود.

۴. احتمال تشدید بی‌عدالتی اجتماعی:

تشدید مجازات ممکن است بر گروه‌های خاصی از جامعه، به‌ویژه افراد فقیر، حاشیه‌نشین یا اقلیت‌ها، به‌شکل ناعادلانه‌ای تأثیر بگذارد. این امر می‌تواند باعث تشدید بی‌عدالتی اجتماعی شود، زیرا این گروه‌ها ممکن است بیشتر در معرض خطر تکرار جرم قرار داشته باشند و در نتیجه با مجازات‌های سنگین‌تری مواجه شوند.

۵. تشدید جرائم به جای کاهش آن‌ها:

در برخی موارد، اعمال مجازات‌های شدیدتر می‌تواند منجر به افزایش خشونت و جرائم جدی‌تر شود. برای مثال، مجرمی که می‌داند در صورت دستگیری با مجازات سنگینی مواجه خواهد شد، ممکن است به اقدامات خشونت‌آمیز بیشتری دست بزند تا از دستگیری فرار کند. این امر می‌تواند به جای کاهش جرم، منجر به افزایش جرائم خشونت‌آمیز شود.

۶. عدم انعطاف‌پذیری در برخورد با جرائم:

قانون تشدید مجازات ممکن است در مواردی که شرایط خاصی وجود دارد و یا جرم به دلیل عوامل خارجی (مانند فشار اقتصادی یا اجتماعی) اتفاق افتاده است، فاقد انعطاف‌پذیری لازم باشد. این عدم انعطاف می‌تواند منجر به مجازات‌های ناعادلانه و بدون توجه به شرایط فردی و اجتماعی مجرم شود.

۷. افزایش بار قضایی و طولانی‌تر شدن فرآیند دادرسی:

با اعمال تشدید مجازات، دادگاه‌ها ممکن است با افزایش پرونده‌ها و پیچیدگی‌های بیشتری در فرآیند دادرسی مواجه شوند. این امر می‌تواند باعث طولانی‌تر شدن فرآیند رسیدگی به پرونده‌ها و افزایش بار قضایی شود، که به نوبه خود می‌تواند عدالت را به تأخیر بیندازد.

۸. ضعف در پیشگیری از جرم:

قانون تشدید مجازات به تنهایی ممکن است نتواند به طور مؤثر از ارتکاب جرم جلوگیری کند. اگرچه هدف آن افزایش بازدارندگی است، اما بدون سیاست‌های جامع پیشگیری از جرم، آموزش و اصلاح اجتماعی، این قانون ممکن است به طور کامل نتواند به کاهش جرم و جنایت منجر شود. قانون تشدید مجازات با وجود اهداف مثبتی که دنبال می‌کند، دارای نقاط ضعف و چالش‌هایی است که باید مورد توجه قرار گیرد. این نقاط ضعف شامل احتمال نقض حقوق بشر، افزایش جمعیت زندانیان، تشدید بی‌عدالتی اجتماعی و عدم توجه کافی به اصلاح مجرم است. برای مقابله با این چالش‌ها، ضروری است که قانون‌گذاران و دستگاه‌های قضایی به بهبود قوانین و سیاست‌های کیفری با رویکردی جامع‌تر و انسانی‌تر توجه کنند.

نتیجه‌گیری

در مجموع، قانون تشدید مجازات در ایران به عنوان ابزاری برای افزایش بازدارندگی، حفظ امنیت عمومی و مقابله با تکرار جرم طراحی شده است. این قانون با هدف تأدیب مجرمین و پیشگیری از ارتکاب مجدد جرم، توانسته است تأثیرات مثبتی مانند افزایش بازدارندگی و تقویت عدالت کیفری را به همراه داشته باشد. با این حال، نقاط ضعف و چالش‌هایی نیز در اجرای این قانون وجود دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به احتمال نقض حقوق بشر، افزایش جمعیت زندانیان، تشدید بی‌عدالتی اجتماعی و ضعف در پیشگیری از جرم اشاره کرد. به منظور بهبود تأثیرات این قانون و کاهش چالش‌های مرتبط، نیاز است که سیاست‌های کیفری با رویکردی جامع‌تر و انسانی‌تر طراحی شوند. توجه به اصلاح و بازپروری مجرمین، ایجاد انعطاف‌پذیری در برخورد با جرائم و تأکید بر پیشگیری از جرم از جمله اقداماتی است که می‌تواند به اجرای مؤثرتر و عادلانه‌تر قانون تشدید مجازات کمک کند. در نهایت، تعادل میان تشدید مجازات‌ها و حفظ حقوق انسانی و اجتماعی افراد، کلید اصلی موفقیت در اجرای این قانون خواهد بود.

منابع و مأخذ

برای دستیابی به منابع دقیق و خاص در مورد قانون تشدید مجازات و مباحث مربوطه در حقوق کیفری ایران، می‌توانید به منابع زیر مراجعه کنید:

۱. کتب تخصصی حقوق کیفری و قانون مجازات اسلامی:

- کتاب "قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی" نوشته دکتر حسن صباحی: این کتاب شامل شرح و تفسیر دقیق مواد قانون مجازات اسلامی و مقایسه آن با قوانین مشابه در سایر کشورها است.

- کتاب "حقوق کیفری عمومی" نوشته دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی: این کتاب یکی از منابع مرجع در حقوق کیفری عمومی ایران است که مباحثی همچون تشدید مجازات و سیاست‌های کیفری را به‌طور جامع بررسی می‌کند.

۲. مقالات علمی و پژوهشی:

- مقاله "تأثیر تکرار جرم بر تشدید مجازات در حقوق ایران" نوشته دکتر محمود آخوندی: این مقاله به تحلیل قوانین مرتبط با تکرار جرم و اثرات آن بر تشدید مجازات در سیستم حقوقی ایران پرداخته است.

- مقاله "نقد و بررسی قانون تشدید مجازات در ایران" نوشته دکتر محمد هاشمی: این مقاله به بررسی نقاط ضعف و قوت قانون تشدید مجازات و پیشنهادات اصلاحی می‌پردازد.

۳. پایان‌نامه‌های دانشگاهی:

- پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری در رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی: بسیاری از دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های ایران پایان‌نامه‌هایی با موضوعات مرتبط با تشدید مجازات، تکرار جرم، و سیاست‌های کیفری تدوین کرده‌اند. این پایان‌نامه‌ها معمولاً شامل مطالعات موردی و تحلیل‌های دقیق حقوقی هستند.

۴. مجموعه مقالات و نشریات حقوقی:

- نشریه "مطالعات حقوقی" و "مطالعات فقه و حقوق اسلامی": این نشریات به طور منظم مقالات علمی و پژوهشی در زمینه حقوق کیفری و قانون مجازات اسلامی منتشر می کنند که می توانند منابع خوبی برای پژوهش های مرتبط باشند.

۵. قوانین و مقررات حقوقی:

- قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲): متن کامل این قانون به همراه اصلاحات و تفسیرهای مرتبط با آن، به ویژه در بخش هایی که به تکرار جرم و تشدید مجازات می پردازد.

- قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲): این قانون نیز شامل مقررات مهمی درباره نحوه رسیدگی به جرائم و اجرای مجازات ها است.

۶. کتب فقهی:

- کتاب "تحریرالوسیله" نوشته امام خمینی: این کتاب فقهی از منابع اصلی در فقه امامیه است که مسائل مرتبط با جرائم و مجازات ها را از دیدگاه فقهی بررسی می کند.

- کتاب "جواهر الکلام" نوشته شیخ محمدحسن نجفی: این کتاب نیز یکی از منابع مرجع فقه شیعه است که مباحث فقهی مرتبط با مجازات ها را در بر می گیرد.

